

Тематичний напрям № 5

Освіта в агроінженерії: підготовка фахівців, модернізація освітніх програм

УДК: 101.3

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ НА ФАКУЛЬТЕТІ АГРОІНЖЕНЕРІЇ. PROBLEMS OF TEACHING PHILOSOPHY AT THE FACULTY OF AGRICULTURAL ENGINEERING.

Олег Кубрак

*Сумський національний аграрний університет,
Суми, Україна*

У сучасному університеті філософія має першорядне значення через те, що філософія має пряме відношення до інновацій. Насамперед тому, що останні в ній неминучі через її відкритий, динамічний характер. При цьому необхідно враховувати, що при здійсненні будь-якого інноваційного проекту є ряд процесів: осмислення, оцінка його соціальної необхідності, оцінка ресурсів, прогнозування результатів. Усі процеси вимагають обліку соціокультурного контексту, де вони розгортаються. У даному аспекті розуміння філософія дещо ширша за інноваційну методологію в цілому, оскільки покликана відповідати не так на питання методології, як вирішувати аксіологічні завдання. Часто пріоритетність останніх не враховується.

Філософія - основа знань, умінь, компетенцій. Вона формує індивідуальність людини, що прагне або спрямовує своє прагнення того чи іншого знання, філософія вибирає ті чи інші вміння. Адже без філософії людина не знала б, що вибирати і чого прагнути. І всі сучасні випадки технократизму та утилітаризму проти світоглядної спроможності призводять до деструктивного контексту сприйняття і розуміння філософії. Частково провину ми покладемо на таку пильну увагу до компетенції, не підкріпленої освіченістю в істинному значенні цього слова. Під тиском компетенцій ми вирощуємо не всебічного інтелектуала, а «користувача». При такому підході обізнаному фахівцеві стає зрозуміло, що філософія зводиться до переліку соціально-політичних догм і псевдоморальних сентенцій, перетворюється на ідеологію.

Ще з давніх-давен, від Платона і Аристотеля, транслюється думка про те, що філософія починається з подиву. А сьогодні складається така ситуація, коли «грецьке здивування» луною відгукується лише на тестуванні з філософії. Тобто "любов до мудрості", "прагнення до істини" зводиться до виконання на час завдань, що починаються фразою "може бути тільки одна вірна відповідь".

Вузовське вивчення філософії все більш представляється в карикатурному вигляді: два-три десятки годин знайомства з глибокими ідеями, вистражданими людською думкою, зводяться до автобусного туру, коли знайомлять з визначними пам'ятками місцевості, просто запрошуючи поглянути у вікно направо або наліво, не виходити при цьому з автобусу. Адже навчання філософії має бути підпорядковане, в першу чергу, виробленню здатності розуміти світоглядні та методологічні питання та орієнтуватися у пошуку відповідей на них, що вимагає навичок

раціонально-критичного мислення, завдяки яким студент буде здатний розташовувати свої життєві запити за певною шкалою цінностей, встановлювати принципи стосунків до дійсності. Ці навички, цю здатність не можна розвинути простим запам'ятовуванням чи банальним заучуванням чийось думок. Так само як не можна навчитися малювати, жодного разу не взявши до рук олівець. Тому не можна навчитися критично мислити, не поринаючи в атмосферу вільної та розумної критики. Це означає, що вища освіта має стати для філософії простором свободи. Але в нинішній ситуації це ніяк не виходить, оскільки філософія, що зводиться до відсотків «правильних» рішень тестових завдань, сама не є вільною.

Сьогодні мислення студентів, задавлене необхідністю вирішувати тестові завдання, стає «вмістилищем» бази даних без жодного натяку на смислове навантаження і без будь-якої здатності до рефлексії. Практика викладання в аграрному вузі показує, що викладач філософії часто відчуває чималі труднощі в пошуку способів формування позитивного ставлення студентів до філософії. Якщо викладачеві вдається показати значимість проблем, що розглядаються у філософії для розвитку рефлексивного мислення, зблизити проблемне поле філософії та профілю вузу та факультету, то це допомагає формуванню у студента особистої зацікавленості у засвоєнні філософських знань. Насправді, західні технології освіти, що активно впроваджуються, вирощують «*homo consumens*» - тип особистості, який виявився досить привабливим стереотипом для сучасної молоді, яка вважає за краще жити в модусі «мати (володіти)», а не «бути (являтися)» і підставою для подібного вибору служать маркетингові критерії. Отримуючи вищу освіту, молодь часто нехтує світоглядною рефлексією, раціоналізм підмінюється життєвим прагматизмом, від традиційного набору цінностей схильються до симулякрів ас - і субкультури. Тим самим розмиваються кордони між належним і суцям, гуманним та антигуманним, прогресивним та регресивним, добром та злом. У практиці викладання потрібно уникати двох дуже поширених крайнощів: незначного використання чи ігнорування на лекціях та семінарських заняттях матеріалу профільних дисциплін, які вивчаються студентами аграрного вишу та, з іншого боку, перенасиченості занять таким матеріалом. Виклад філософських проблем має також співвідноситися із принципом гуманізації наукових та технічних знань. Вміння використовувати матеріал профільних дисциплін багато в чому залежить від наукової ерудиції самого викладача філософії, проте він не може повною мірою мати величезний багаж фундаментальних і конкретно наукових знань. У той самий час він має знати базисні положення відповідних дисциплін, які викладаються на факультеті, де проводить заняття. Засвоєння студентами такого роду емпіричних фактів і даних дасть змогу викладачеві створити у тих, хто навчається, стійкий фундамент наукової, профільної ерудиції, на який вони спиратимуться. Саме фундаментальні теоретичні знання та ідеї виводять на світоглядні проблеми і мають великий філософсько-евристичний потенціал. Маючи такі знання та ідеї, викладач філософії допоможе сформувати в майбутніх фахівців сучасний науково-практичний стиль мислення. Таким чином, необхідно в процесі викладання філософії в аграрному виші ширше використовувати фундаментальні наукові знання, а також досягнення конкретно-наукових дисциплін. Філософія тоді відіграє свою позитивну роль, коли майбутні фахівці сільського господарства стануть із необхідністю усвідомлювати, що природничі знання, вплетені в контекст філософських знань, допоможуть їм краще адаптуватися до соціальних умов їх діяльності, глибоко осмислити її результати, взяти активну участь у різних сферах соціокультур. Зі стін вузу має виходити не односторонньо сформований фахівець, а гуманістично орієнтована особистість, яка усвідомлює результати технологічних та управлінських рішень, що нею приймаються, щодо природи та суспільства.

Філософію, як правило, викладають на I курсі, тобто вчорашнім школярам, яким недовіра до абстрактних міркувань прищеплюється всією системою середньої освіти: суспільствознавство, історія, література як шкільні предмети у шкільній програмі надто далекі від філософії. Філософія, з якою новоспечені студенти зустрічаються лише увійшовши до стін вузу, не виправдовує їхніх очікувань, виглядає в їхніх очах чимось другорядним і другосортним, що не потребує серйозних розумових зусиль. І самостійно усвідомити необхідний зв'язок філософії зі специфікою факультету та напрямом навчання студенти навряд чи здатні, викладачі якраз і мають цей зв'язок показати. Студента треба навчити реконструкції проблем, які стоять за тими чи іншими філософськими

міркуваннями. За такого підходу у центрі виявляється проблема обґрунтування, сама філософія постає як постійне обґрунтування. Вивчення історії філософії означає одночасно й оволодіння філософською аргументацією. Так, наприклад, для студентів технічних спеціальностей цікаво буде дізнатися, як Декарт дійшов ідеї про однакову властивість усіх тіл і які філософські підстави координатного методу Декарта. Декарт критикував якісну фізику Аристотеля і дійшов висновку, що різниця між речами чисто кількісна. На місце аристотелівського силогізму починає висуватися алгебраїчна формула, рівняння. Декарт вперше запропонував розглядати речі не як самі по собі, а стосовно нашого інтелекту. Таким чином, дедуктивно-аксіоматичний метод Декарта – явище закономірне, що з'явилося у вік механіки, повної секуляризації науки, авторитету розуму, загальності математичного методу наукового пізнання.

Встановити безпосередній зв'язок викладання філософії з профілем аграрного вузу нелегко, але ця вимога, реалізована, сприяє активізації уваги студента. Розкриваючи зв'язок свого предмета з профілем вузу, викладач актуалізує глибинні структури мотиваційної сфери студента, вносить перспективу, свідомість у його діяльність.

У складі технічних наук обов'язково присутній значний за обсягом клас проблем, які з світоглядного і методологічного характеру не можуть бути вирішені засобами приватного наукового знання. Вони розкриваються через філософський аналіз та форми рефлексивного мислення.

До таких проблем відносяться важливі кожному технічному фахівцю питання типу: що таке техніка і у чому полягає сутність технічного прогресу? Що являє собою інженер і в чому полягає сенс інженерно-технічної діяльності? У чому виражається покликання інженера та які ціннісні орієнтації його діяльності?

Технічне знання неспроможне розкрити сутність техніки як наслідок оволодіння людиною силами природи. Також технічне знання та пов'язана з ним інженерна діяльність не функціонує поза певною системою цінностей, що задає кінцеві цілі такої діяльності. Технічне знання може дати і дає інженеру відповідь на питання, як вирішити ті чи інші технічні проблеми, але не може дати відповіді на світоглядне питання: навіщо вирішується ця проблема. А без ясного розуміння кінцевих цілей інженерна діяльність позбавляється свого суспільного сенсу і може завести людство в безвихідь. Екологічна криза, атомна загроза, інші глобальні проблеми – це закономірні наслідки невідпрацьованості кінцевих цілей інженерно-технічної діяльності. Тільки філософія дає пояснення та обґрунтування системи панівних суспільних цінностей, які задають особистісний сенс покликання інженера та стратегічні цілі інженерно-технічної діяльності.

Реалії початку XXI століття, перспективи загальноцивілізаційного розвитку у третьому тисячолітті, завдання гуманізації освіти, становлення «випереджальної» освіти об'єктивно висувують на перший план підготовки фахівця його особистісний розвиток. Якщо ще нещодавно в процесі освіти ставилося завдання формування особистості, чий професійний, соціально-психологічний, мотиваційний образ детермінувався зовнішніми умовами, чий інтереси багато в чому нівелювалися інтересами суспільства, то зараз абсолютно необхідно в процесі освіти сприяти формуванню нонконформістської особистості, здатної на самореалізацію і самоактуалізацію. У цьому контексті роль курсу філософії переоцінити важко. Принципово важливо, щоб у процесі залучення до філософії як «акумуляції духовного досвіду людства» студент не тільки засвоював певну суму знань, а й набував новий соціально значимий досвід, «творив себе», опановував навички філософствування як метод світорозуміння.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко А.М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. Київ, 2010. 416 с.
2. Йолон П. Методологія науки. Філософський енциклопедичний словник. Київ. Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України, 2002. 374 с.

3. Кубрак О. В. Екофілософія як новий напрям філософії XXI століття. Гончарівські читання: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. М.Д. Гончарова (Суми, 23-24 травня 2025 р.). Суми: СНАУ, 2025. С. 161–163.

4. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України: монографія / М. Михальченко, В. Андрущенко, О. Бульвінська, Київ, 2007. 223 с.

5. Прищак М. Д., Залюбівська О. Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі. Вінниця, 2020. 160 с.

6. Сидоренко Л.І. Філософія сучасної екології: єдність наукових, етичних і філософських ракурсів URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/sidorenko.html> (дата звернення: 29.03.2026).

УДК 377.91

**ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ І НАВЧАННЯ ІНЖЕНЕРІВ ДЛЯ
АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА**
INNOVATIVE METHODS OF CAREER GUIDANCE AND TRAINING OF ENGINEERS FOR
AGRICULTURAL PRODUCTION

Анатолій Яковенко, Валентина Макарчук, Павло Павлішин
Одеський державний аграрний університет

Працюючи у ЗВО понад шістьдесяти п'яти років, з них двадцять років деканом інженерних факультетів, більше тридцяти років завідувачем кафедрами, один з авторів дійшов до висновку, що технологія (процес) накопичення особистістю (інженером) фактів, інформації, знань, умінь і, відповідно, підвищення його інтелектуального та професійного рівнів у вузі повинні відбуватися поетапно, послідовно, з використанням знань довузівської освіти.

Довузівська освіта, від дитячого садка, від школи до університету повинна проводитись ступенево [1], за принципом сита, решета. Тут основним є обмін думками між дітьми та батьками, дітьми та вихователями, учнями та вчителями про ту молодь, в якій прагнення до навчання більш усвідомлене, з труднощами, можливостями їх подолання, з радіщами особистості після їх подолання.

На шкільному етапі освіти з метою більш реальної профорієнтації працюють посланці вузівських клубів (кращі студенти молодших курсів) із відповідними механізмами «відловлення» профільованої молоді із впевненою інерцією навчання. Ці студенти вже можуть показати школярам роль інженера в аграрному виробництві, показати досвід своєї практичної роботи в полі на тракторах іноземного виробництва [4], розказати про свої більші знання з фізики та математики, які дуже потрібні для інженера.

Обов'язково потрібно відновити зустрічі досвідчених професорів, викладачів ЗВО з випускниками шкіл в районах з комп'ютерними матеріалами про спеціальність інженера для механізації вирощування багатьох видів аграрної продукції, яка необхідна для продуктів харчування кожної людини.

Найбільш діючою і реальною профорієнтацію до вступу в університет треба проводити групою радників, у якій перебувають представники різних сфер діяльності людини у суспільстві (управління, виробництво, наука, культура), представники студентів старших курсів (випускників), представники громадських організацій. З використанням персональних комп'ютерів шляхом тестування молоді особистості рекомендувати їй знання та прагнення до навчання в тому напрямку, де вона сильніша більшою мірою. Провідні радники університету регулярно протягом року знайомлять учнів та випускників технікумів, коледжів, ліцеїв з діяльністю ЗВО, організують рекламу спеціальностей, підтримують бажання покращити свою освіту. Організують два – три рази на рік зустрічі абітурієнтів із усіма радниками.

Подальший розвиток неперервної професійної освіти в університеті має забезпечити обов'язкове вирішення таких, наприклад, завдань як деяке скорочення термінів навчання, узгодження